

उ पौ द घा त

शोती हे भारतातील अग्रेसर क्षेत्र आहे. उत्पादन, प्रक्रिया व विपणन या कृषि अर्थव्यवस्थेच्या तीन आधार स्तंभापैकी विपणन आर्थिक विकासामध्ये मूलभूत भूमिका बजावते. वाढते औद्योगिकरण व वाढती लोकसंख्या यामुळे रबीकडे कच्च्यामाल पुरवठा व दुसरीकडे अन्नधान्याची वाढती मागणी पाहता शेतक-यांचे उत्पादन प्रमाण वाढविणे व त्याची सुव्यवस्थित कृषि विपणी असणे अर्थव्यवस्था महत्वाचे ठरते. कृषि विपणनाची सुव्यवस्था व संतुलन ही समाजवादी समाजरचनेची अनिवार्य अट आहे. यासाठी शासनाने कायद्याच्या माध्यमातून नियंत्रित बाजारपेठा स्थापून अधिकारात्मक दिग्दर्शन केले. नियंत्रित बाजारपेठेची भूमिका, विकास, कार्य आणि प्रभाव अभ्यासण्यासाठी एक प्रातिनिधिक घटक म्हणून पंढरपूर कृषि उत्पन्न बाजारपेठेची अभ्यासासाठी निवड केली आहे.

मी मंगळवेढ्याचा दीर्घकाळाचा स्थायी रहिवासी आहे व विशेष म्हणजे पंढरपूर हे माझे जन्मगांव आहे. यामुळे तेथील मातीचे काही अंशी अज्ञान वेढण्याचा प्रयत्न या योगे केला आहे. सोलापूर जिल्ह्यातील पंढरपूर हे महत्वाचे तहसिल असून तेथील कृषि विकास यांगल्या प्रकारे झालेला दिसल्यामुळे पंढरपूर कृषि उत्पन्न बाजार अभ्यासण्यासाठी निवडला.

या योगे पंढरपूर नियंत्रित बाजारपेठेचा विकास व कार्य, तालुक्यातील शेतक-यांची आर्थिक व सामाजिक स्थिती आणि बाजारपेठ स्थापनेमुळे शेतक-यांना शेतमाल विक्रीबाबत मिळालेले लाभ, तसेच बाजारपेठ विकासासाठी सूचना याबाबींचा अभ्यास केला आहे. सदर बाजारपेठे संबंधीची सध परिस्थिती विस्तृत प्रमाणात स्पष्ट करण्याचा हा एक प्रयत्न आहे. त्यामुळे हा अभ्यास परिपूर्ण व अकेरचा आहे असे मी मानित नाही.

हा अभ्यास करण्याची संधी मला मिळाल्याने निराश्रय
आनंदाचा लाभ घेता आला. आज हे काम पूर्ण होत असल्याने मला
सात्त्विक समाधान होत आहे.

कोल्हापूर.

- मधुर रा. वेदपाठक

क त ह ता

हा प्रबंध माझ्या जार्ड-वडिलांच्या प्रेरणेचे, आशिर्वादाचे मूर्तस्य आहे. यानिमित्त आमार प्रदान हा एक औपचारिक भाग असला तरी अंतःकरणाची भावना व्यक्त करण्याचे एक माध्यम म्हणून मी त्याचा स्विकार करणार आहे. प्रबंध लेखन हे एक शोधयुक्त आहे. या शोध-युक्त्यात भोव-यात स्वतःच्या ताबडबंदीवर अधिक भिस्त ठेवावी लागली तरी इतरांच्या सहकार्याशिवाय ही वाटचाल पूर्ण होत नाही. ज्याचि-ज्याचि सहाय्य झाले त्या तवाचि श्रेय मनी आहे. ते व्यक्त करण्याचा हा प्रामाणिक प्रयत्न.

या कामी माझे संशोधन मार्गदर्शक डॉ. सुरेंद्र गो. भानुशाली, व्यवसाय अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, दे. र. कृ. वाणिज्य महाविद्यालय, कोल्हापूर यांनी जो माझ्यावर कृपाकटाक्ष ठेवला, त्याचि मार्गदर्शन, त्यांची प्रेरणा, जिथ्हाला माझ्या कामात ततत चैतन्य देणारा राहिला. त्यांनी माझ्यासाठी दिलेला वेळ व वेळोवेळी केलेल्या महत्त्वपूर्ण सूचना यामुळे प्रबंधमूर्ती होऊ शकली. त्यांच्या प्रेम, मौलिक व व्यासंगी मार्गदर्शनाचा मला अतिशय लाभ झाला.

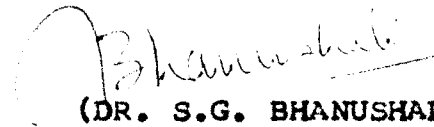
प्रस्तुत प्रबंध विविध अवस्थांतून जात असताना मला अनेकांचि हार्दिक सहकार्य लाभले आहे. विशेषतः प्रबंधाच्या सामग्रीच्या संदर्भात पंढरपूर तालुक्यातील आठ वेड्यांचे सर्वेक्षण करताना अंतःकरण उचंबळून यावे अशी जवळीक, सहकार्य व दिलासा देणारी माणते मला सर्व ठिकाणी मिळालेली आहेत. त्याबद्दल कृतार्थीचे भाव अंतःकरणात दाटून येतात. त्या सर्वांच्या सहकार्याबद्दल मी अंतःकरणापूर्वक आभार मानत आहे.

C E R T I F I C A T E

This is^{to} certify that SHRI MADHUKAR RAMCHANDRA VEDPATHAK has worked on "A STUDY OF AGRICULTURAL PRODUCE MARKET, PANDHARPUR" under my supervision and this dissertation is the result of his independent work, which is being submitted for the Degree of M.Phil. in Economics to Shivaji University, Kolhapur. I find that the work is complete and comprehensive and fit for submission.

KOLHAPUR,

May 30, 1989

(DR. S.G. BHANUSHALI)

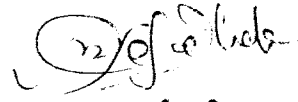
Research Guide

Head Department of Business Economics,
D.R.K.College of Commerce,
Kolhapur.

पु ति त्वा प त्र

मी प्रतिज्ञापूरक निवेदन करतो की, हा संगोथन पुबंध
"कृषि उत्पन्न बाजार, पंढरपुरया अभ्यास" मी स्वतः संगोथित
केला असून यापूर्वी हा कोणात्याही विद्यापीठीय स्तरावर कोणतीही
पदवी वा पदविका मिळविण्यासाठी सादर करण्यात आलेला नाही.

कोल्हापूर,
मे 30, 1969

[मधुकर रामचंद्र वैद्यपाठक]
संगोथक

आर्षं आणित्वा उच्यते

[श्री. तत्वमामा रा. वेदपाठक व श्री. रामचंद्र वि. वेदपाठक]

यान्ता तद्विषय उच्यते

...

प्रस्तुत प्रबंधात्ताठी डॉ. चिह.बी. फुगे, अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर तथाचबरोबर डॉ. आर.आर. दोगी, डॉ. जे.एफ. पाटील, डॉ. टी.जी. नाईक, डॉ.ती.एत.बी. पंडीत, श्री. ए.ए. डानि, श्री. आर.जी. दंडगे आदी विष्णुतीचे प्रेरणा व सहकार्य लाभले. यामुळे त्यांच्या ज्ञानात राहणे मी माझे भाग्य समजतो.

श्री.ओ.कों. पाटील, माजी सभापती व संस्थापक, येअरमन श्री विठ्ठल सहकारी साखर कारखाना, पंढरपूर, श्री.शां.बा. बागल, सभापती, पंढरपूर कृषि उत्पन्न बाजार समिती, तसेच पंढरपूर कृषि उत्पन्न बाजार समितीचे श्री. मु.गो. करडे, प्र.सचिव, श्री. र.म. जवळे, लेखापाल आणि इतर कर्मचारी वगांच्या सहकार्या- शिष्याय माझा अभ्यास विस्तारीतपणे मांडू शकलो नसतो.

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथील ग्रंथाल व कर्मचारी, श्री संत दामाजी महाविद्यालय [मंगळवेढा] येथील प्राचार्य व ग्रंथाल तसेच जवाहरलाल प्रणालेचे मुळपाठ्यापक यांनी माझ्या कार्यास लागणारी अत्यंत मौलिक पुस्तके, नकाशे तत्परतेने पुरविली, त्याचिही आभार.

श्री संत दामाजी महाविद्यालयाचे प्रा. आ.गो. पुजारी व प्रा. जाधवर सर तसेच येथील इतर प्राध्यापकांनी प्रबंध लिखाणास वेळोवेळी प्रोत्साहन दिले. तसेच ज्या मित्रांनी माझ्या कामात मदत केली त्या सवधि ज्ञान मनी आठेच.

या प्रबंधाच्या टंकलेखनासाठी धेतलेल्या परिश्रमाबद्दल तुपर टाईमरायटींग सेंटर, कोल्हापूर यांचा आभारी आहे.

तरते शेवटी माझे अनुभव श्री. पुंमाकर आणि रत्नाकर वेदपाठक यांनी सभ. फिल. कोर्स पूर्ण करण्याची सुवर्णसंधी दिली. त्यांच्या आभारा शिवाय हा सन्माननिर्देश अपूर्णाच वाटत होता त्याचिही आभार मानतो.

या केरीज जाणता-जवाणता सहाव्यस्त झालेत्याचि परंतु नामनिर्देश करता आला नाही अशाचिही हार्दिक आभार मानित आहे.

कोल्हापूर.

[श्री. मधुकर रामचंद्र वेदपाठक]